

»ρείας, τῆς δικαιοσύνης κλ.». Ἐξασκήσας δὲ ἐπὶ χρόνον μακρὸν τὴν τέχνην ταύτην τῆς ἀρετῆς, ὡς τὴν ὠνόμαζεν, ἀπέλαβεν αἰσιώτατα ἀποτελέσματα, τὴν ὑγείαν, τὴν μακροβιότητα, τὸν πλοῦτον, τὴν ἐπιστήμην, τὴν ψυχικὴν γαλήνην, τὴν εὐθυμίαν, τὴν ἀγάπην τῶν συγχρόνων του καὶ τὴν μετὰ θάνατον δόξαν. «Ὀλίγοι διηλθον,» λέγει ὁ σοφὸς καὶ εὐγλωττος βιογράφος του κ. Μινιέ, «ὡς οὐτοὶ ἐνχρέτως καὶ ἐνδόξως τὸ στάδιον τοῦ βίου, καὶ οὗτος ὁ υἱὸς οὗτος βεβήκως τινὸς τῆς Βοστώνης, ὅστις κτηροποιὸς χρηματίσας κατ' ἀρχὰς καὶ μετέπειτα τυπογράφος, συνέταξε τὰς πρώτας ἐν Ἀμερικῇ εφημερίδας, ἱδρύσας τὰ ἐν αὐτῇ πρώτα χρονοποιεῖα, ἐπηύξησε τὴν ὕλικὴν καὶ τῆς εφημερίκῃ καὶ τὰ φῶτα, ἀνεκάλυψε τὴν ταυτότητα τοῦ ἡλεκτρικοῦ ἡρευστοῦ καὶ τοῦ κεραυνοῦ, ἔγινε μέλος τῆς ἐν Παισιόις Ἀκαδημαίας τῶν ἐπιστημῶν, καὶ πατῶν σχεδὸν τῶν ἐν Εὐρώπῃ, ὑπῆρξε πρὸς τῇ μητροπόλει ὁ εὐτολμος ἀντιπρόσωπος τῶν ὑποτακγμένων ἀποικιῶν, καὶ πρὸς τῇ Γαλλίᾳ καὶ Ἰσπανίᾳ ὁ ἐπιτυχὲς πράκτωρ αὐτῶν ἐπαναστατημένων, ἀνεδείχθη μετὰ τοῦ Οὐάσιγκτωνος ἱδρυτῆς τῆς ἀνεξαρτησίας αὐτῶν, καὶ ἐπὶ τέλους, ἀφ' οὗ ὀγδοήκοντα τέσσαρα ἔτη διηλθεν εὐεργετῶν, ἀπεδίωσεν ἐλπίδας πρὸς ἑαυτὸν τὸ σέβας τῶν δύο κόσμων, καθὼς σοφὸς ἐπεκτείνας τὴν γνῶσιν τῶν νόμων τοῦ παντός, καὶ μέγας πολίτης συντελέσας εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν καὶ ἀνεξαρτησίαν τῆς πατρίδος του»—Καὶ ταῦτα μὲν εἶναι τὰ νοητικὰ καὶ ἠθικὰ ἀποτελέσματα τῆς ἠθικῆς κυριότητος, τοῦ πρώτου τῶν καθηκόντων. Ποῖον δὲ εἶναι τὸ δεύτερον; ἀφ' οὗ ἀποκτήσωμεν τὴν διηγετικὴν ἡμῶν κυριότητα, εἰς τί κατὰ πρῶτον ὀφείλομεν ν' ἀσκήσωμεν αὐτήν; τοῦ ἰσχυροῦ τούτου μοχλοῦ ποῖα πρέπει νὰ ᾔηται ἡ πρώτη χρῆσις;

Π. ΒΡΑΙΛΙΑΣ ΑΡΜΕΝΗΣ.

Η ΥΣΤΕΡΑΙΑ ΤΗΣ ΕΝ ΠΛΑΤΑΙΑΙΣ ΝΙΚΗΣ *

Ὅτε ἀρχομένου τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 479 ἀνγγέλλθη εἰς τὸν Μαρδόνιον ὅτι οἱ Ἕλληνες συνηθροίσθησαν ἐν τῷ Ἰσθμῷ ἵνα ἐπέλθωσι κατ' αὐτοῦ, ὁ στρατάρχης τῶν Περσῶν ἀπῆλθεν εἰς Θήβας. Ἐν ᾧ δὲ ἡτοίμαζεν ἐκεῖ τὰ τῆς ἀμύνης, προσεκλήθη εἰς δεῖπνον ὑπὸ τοῦ Ἀτταγίνου, πλουτοῦ Θηβαίου. Δι' ἄνδρα Θηβαῖον ἦτο μεγάλη τιμὴ νὰ ξενίζῃ τὸν Πέρσην. Ἐκτός δὲ τοῦ στρατηγοῦ ἐκλήθησαν εἰς τὸ μεγαλοπρεπὲς συμπόσιον καὶ πεντήκοντα Περσῶν οἱ λογιμώτατοι. Ὁμοτράπεζοι δ' αὐτῶν ἐγένοντο, κληθέντες ὑπὸ τοῦ Ἀτταγίνου, καὶ πεντήκοντα Θηβαῖοι. Δι' ἄνδρας Θηβαίους ἦτο τιμὴ νὰ παρακλήθηνται σύνδειπνοι τῶν Περσῶν. Τὸ δεῖπνον ἦτο λαμπρῶς παρεσκευασμένον ἀναλόγως τοῦ περιφανοῦς ξένου· ὁ δὲ φιλομηδιστὴς τοῦ θαλιαρχοῦ εἶ-

* Ἐκ τῶν πανεπιστημιακῶν μαθημάτων τοῦ χειμερινοῦ ἐξαμήνου 1878—1879.

χεν ἐπινοήσει τρόπον κατ' ἄλληλον ἵνα καταστήτῃ πικραιτέρους τοὺς ξένους πρὸς τοὺς ἐκυτοῦ πολίτας. Ἐπὶ ἐκάστης κλίνης, ἐπειδὴ, ὡς γνωστὸν, οὕτω κατακεκλιμένοι συνεποσίκζον οἱ ἀρχαῖοι, κατέκλινεν ἐναλλὰξ ἓνα Θέρσανδρον καὶ ἓνα Πέρσην. Ὀρόκλινος δ' ἐνὸς τούτων τῶν Περσῶν ἦτο Θέρσανδρος ὁ Ὀρχομένιος, ὅστις διηγήθη τὰ ἐξῆς εἰς τὸν Ἡρόδοτον. Τὸ δεῖπνον εἶχε τελειώσει καὶ οἱ συμπόται διέτριβον περὶ τὸ πίνειν, ὅτε εἶπε τὰ ἐξῆς ἑλληνιστὶ ὁ Πέρσης πρὸς τὸν Ὀρχομένιον· «Ἐπειδὴ τώρα ἔγεινες ὁμοτράπεζός μου καὶ Ὀρόκλινος, θέλω νὰ σοι ἀφῇται μνημόσυνον τῆς ἐμῆς γνώμης, ἵνα καὶ σὺ ἔχων γνῶσιν ἐκ τῶν προτέρων δυνήθῃς νὰ σκεφθῇς περὶ σεαυτοῦ τὰ συμφέροντα. Βλέπεις αὐτοὺς ἐδῶ τοὺς συμποσιάζοντας Πέρσας καὶ τὸν στρατὸν τὸν ὅποτον ἀφῆταμεν ἐκεῖ κάτω, πλησίον εἰς τὸν ποταμὸν στρατοπεδευόμενον; Ὀλίγος κειρὸς θὰ παρέλθῃ καὶ ἐκ τούτων πάντων ὀλίγους τινὰς θὰ ἴδῃς τοὺς περισωθέντας». Ταῦτα ἔλεγεν ὁ Πέρσης καὶ ἄρα ἔχυνε δάκρυα πολλά. Ὁ δὲ Θέρσανδρος θυμώσας τὸν λόγον εἶπε πρὸς αὐτόν· «Λοιπὸν αὐτὰ πρέπει νὰ τα εἶπῃς εἰς τὸν Μαρδόνιον καὶ εἰς τοὺς μετ' ἐκεῖνον ἐν ἀξιωμασίν ὄντας τῶν Περσῶν». Ἐκεῖνος δὲ εἶπε μετὰ ταῦτα· «Ξένε, ὅτι εἶνε ἀποφασισμένον νὰ γείνη ἐκ τοῦ θεοῦ δὲν δύναται ἄνθρωπος νὰ το ἀποτρέψῃ· διότι καὶ τὴν ἀλήθειαν ἂν εἶπῃ τις, δὲν θέλει νὰ τον πιστεύσῃ κανεὶς. Ταῦτα δέ, καίτοι πολλοὶ τῶν Περσῶν τὰ γνωρίζομεν, ἀλλ' ἀκολουθοῦμεν δεδωμένοι ὑπὸ τῆς ἀνάγκης. Εἶνε δὲ αὕτη ἡ βαρυτάτη θλίψις τῶν ἐν ἀνθρώποις, πολλῶν παγκράτων νὰ ἔχη τις γνῶσιν καὶ νὰ μὴν εἶνε κύριος νὰ κάμῃ τίποτε».¹

Τοιαῦτα εἶπεν ὁ Πέρσης εἰς τὸν Ὀρχομένιον λόγια σοφὰ καὶ πικρὰ, ἐγκλείοντα τὴν προφητείαν τοῦ προσεχοῦς μέλλοντος. Μετ' ὀλίγου δὲ ἡμέρας συνεκροτεῖτο ἐν Πλαταιαῖς ἡ γνωστὴ ἐκείνη μάχη, καθ' ἣν οἱ Ἕλληνες ἐπεκράτησαν ὀριστικῶς τῶν βαρβάρων. Τὸ ἀπόγευμα τῆς αὐτῆς ἡμέρας εὐίων οἱ Ἕλληνες ἐν Μυκᾷ, καὶ ἐτελεύτη ὁ κίνδυνος καὶ ἐνίκητο ὁ ἀγὼν μετὰ ἑνδεκα ὅλων ἐτῶν μάχας καὶ ἀγωνίας καὶ δρώσεως.

Τὸ ἔργον τῶν Ἑλλήνων ἦτο διπλοῦν τὸ ἐξῆς, τὸ μὲν νὰ θύσωσιν εἰς τοὺς θεοὺς τὰ εὐχαριστήρια ἐπὶ ταῖς γενομέναις νίκαις καὶ νὰ πολεύσωσι τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῶν, τὸ δὲ νὰ ἐξασφαλίσωσιν εἰς τὸ ἐξῆς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ νέας ἐπιδρομῆς τῶν βαρβάρων.

Τὸ πρῶτον ἦτο βεβαίως ἀκοπώτερον καὶ εὐχαριστότερον, οἱ δ' Ἕλληνες, θάπτοντες τοὺς ἐκυτῶν νεκροὺς καὶ τιμῶντες τοὺς θεοὺς τοὺς βοηθήσαντας αὐτοῖς εἰς τὴν νίκην, ἐτέλουν νόμιμα καθιερωμένα.

Ἡ λεία ὑπῆρξε πολλὴ μετὰ τὴν μάχην τὴν ἐν Πλαταιαῖς. Ὁ Πέρσης δὲν ἠδύνατο νὰ ποδᾷ οὐδ' ἐν τῇ ὥρᾳ τῶν πολέμων καὶ τῶν μαχῶν τὰς ἀπολαύσεις καὶ τὴν τρυφὴν τῆς Ἀσίας ἐκείνης τῆς πλουσίας καὶ φιληδόνου, εἰς ἣν μόνη ἑλληνικὴ πόλις μία, ἡ Σύβαρις, ἐφιλονείκησε τὸ προνόμιον τοῦ νὰ καταστήτῃ παροικιώδης ἐπὶ τρυφῇ. Ἐκ τοῦ στρατοπέδου αὐτῶν δὲν ἔλειπεν

¹ Ἡροδ. IX, 16.

οὔτε ὁ χρυσὸς οὔδ' ὁ ἄργυρος ὅστις ἐκόσμηι τὰ μέγαρα τῆς πατρίου γῆς, οὔδ' αἱ κόμηλοι καὶ αἱ ἀρμύμαξαι καὶ οἱ μάγειροι καὶ αἱ παλλακίδες αἱ πολλαί. Τὴν λείαν ταύτην ὁ Πυρραϊκὸς διὰ τοῦ κήρυκος παρήγγειλε νὰ μὴ ἐγγίῃ κανεὶς καὶ διέταξε τοὺς Εἰλωτας νὰ συγκομίσωσι τὰ λάφυρα. Ἀφελίστατα, ἀλλ' ὡς ἐν εἰκόνι περιγράφει ὁ Ἡρόδοτος τὴν συγκομιδὴν τῶν λαφύρων. «Πυρραϊκὸς δὲ κήρυγμα ποιησάμενος μηδένα ἄπεισθαι τῆς λείας, ἀσυγκομίζεῖν ἐκέλευσε τοὺς Εἰλωτας τὰ χρήματα. Οἱ δὲ ἀνὰ τὸ στρατόπεδον σκιθόμενοι εἰςασκον σκηναὶς κατασκευασμέναις χρυσῷ καὶ ἀργύρῳ κλίναις τε ἐπιχρύστους καὶ ἐπαργύρους, κρητῆρας τε χρυσεύς καὶ φιάλας τε θοκαὶ ἄλλα ἐκπώματα. Σάκκους τε ἐπ' ἀμαξέων εὗρισκον, ἐν ταῖσι λείητες ἐφαίνοντο ἐνέοντες χρυσεοὶ τε καὶ ἀργυροὶ· ἀπὸ τε τῶν κειμένων νεκρῶν βεσχύλευον ψέλια τε καὶ στρεπτοὺς καὶ τοὺς ἀκινάκας ἐόντας χρυσεύς, ὥστε ἐσθλὸς γε ποικίλης λόγος ἐγένετο οὔδ' εἰς». ¹ Ἡ εἰκὼν εἶνε γραφικωτάτη. Φαντάσθητε τὴν ὑστεραίαν τῆς μάχης τὸ πεδῖον ἐκεῖνο τὸ μυριόνεκρον, ἐνθα τὴν προτερχείαν μέγας ἐγένετο ἀγὼν καὶ συνεκρούοντο τὰ δόρατα καὶ αἱ ἀσπίδες καὶ ἔφευγεν ἡ ἵππος καὶ ἀντήχει ἡ ἀλαλαγὴ καὶ αἱ οἰμωγαὶ ὁλλύντων τ' ὁλλυμένων τε. Ἐκεῖ νῦν ἀκούονται τῆς νίκης μόνον οἱ ἀλαλαγμοὶ ἐν μέσῳ πολυθρήνητου σωρείας οἰκείων καὶ φίλων νεκρῶν καὶ μυριάδων βαρβάρων οἵτινες κεῖνται πεσόντες οὐχ ἥττον γενναίως ὑπὲρ ἀγῶνος ἀδίκου. Ἀλλ' αἴφνης ἤχει τοῦ ἱεροῦ κήρυκος ἡ διάτορος φωνὴ καὶ οὐδεὶς τολμᾷ νὰ ἐπιληφθῇ τῶν λαφύρων ἐκείνων, ἅτινα δὲν εἶνε ὠρισμένα διὰ μόνους τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλ' ἀνήκουσι καὶ εἰς τοὺς θεοὺς καὶ τὰς θεαίνας. Τὸ φιλόχρυσον γένος τῶν Εἰλωτῶν λαμβάνει τὴν διαταγὴν νὰ συναγάγῃ καὶ φέρῃ ἐπὶ τὸ αὐτὸ τὴν λείαν. Οἱ Εἰλωται σκορπίζονται ταχεῖς ἀνὰ τὸ στρατόπεδον, ὁ εἰς ἐδῶ, ὁ ἄλλος ἐκεῖ· οἱ μὲν εἰσέρχονται ἐκθαμβοὶ εἰς τὰς σκηναὶς τὰς πλουσίας, οἱ δὲ θαυμάζουσι τὰς κλίνας καὶ τοὺς κρητῆρας καὶ τὰ ποτήρια. Ἀλλ' ὅποια ἡ ἐκπληξίς τῶν ἄλλων περαιτέρω· ἐκεῖνοι οἱ σάκκοι ἐπὶ τῶν ἀμαξέων περιέχουσι λείητας, ἀλλ' οἱ λείητες ἐκεῖνοι εἶνε χρυσοὶ καὶ ἀργυροὶ καὶ οἱ Εἰλωται διανοίγουσι μεγάλους τοὺς ὀφθαλμοὺς, διότι κρητοῦσι παρὰ τὴν Ἀτωπὸν ποταμὸν ἰδίαις χερσὶ σκεύη ἀπείρως πολυτιμότερα τῶν ἀκκλῶν ἐκείνων, ἐντὸς τῶν ὁποίων παρσκευάζαν παρὰ τὸν Εὐρώταν τὸν μέλανα ζωμὸν τοῦ λιτοῦ αὐτῶν δεσπότη. Ἄλλοι ἐτράπησαν εἰς συναγωγὴν λείας προχειροτέρας· ὅτε μὲν πίπτοντες ἐπὶ τὰ γόνυκα, ὅτε δὲ πρηνεῖς σκυλεύουσι τὰ πτώματα τῶν πεσόντων. Καὶ αἱ ἐσθλὲς εἶνε ποικίλαι καὶ πολυτελεῖς πρὸς τὴν πενιχρὰν αὐτῶν ἐξωρίδα. Ἀλλὰ τίς θέλετε νὰ προσέξῃ εἰς τὰς ἐσθλότητας; Ὡς τις γυμνώσῃ ἕνα νεκρὸν καὶ λάβῃ μίαν ἐσθλὴν, ὁ ἄλλος συνήγαγε ψέλια πολλὰ ἐκ τῶν χειρῶν καὶ πολλοὺς στρεπτοὺς ἐκ τῶν λκιμῶν καὶ πολλοὺς ἀκινάκας αἱματοσταγεῖς. Ἄν εἶνε πολλὰ τούτων μεστὰ αἱμάτων καὶ λύθρου, τί σημαίνει; Εἶνε χρυσός, καὶ δὲν ὑπάρ-

¹ Ἡρόδ. IX, 30.

χει κηλὶς δυναμένη νάμυρώσῃ τὴν λάμψιν τοῦ χρυσοῦ. Ἄλλος σῦρει καμήλους πεφορτωμένους· ἡ κάμηλος προσκρούει τοὺς πόδας ἐπὶ πτωμάτων καὶ ἴσως που ἀκούεται στεναγμός οὐπω ἐκπνεύσαντος τρυμακτίου.

Ὅλην ταύτην τὴν ποικίλην καὶ πλήρη κινήσεων καὶ ἀντιθέσεων εἰκόνα ἐξάγομεν ἐκ τῶν ὀλίγων λέξεων τοῦ Ἡροδότου, ὡς παρέθηκεν ἀνωτέρω. Ὅλα περιέχονται ἐν τοῖς ὀλίγοις ἐκείνοις στίχοις, ἀρκεῖ νάναγνωσθῶσι καὶ κατανοηθῶσι καλῶς. Τοιαύτως δὲ εἰκόνας, περιλαμβανόμενας ἐν ὀλίγαις λέξεσιν ὡς ἀρκεῖ μόνον νάναπτύξῃ ἡ φαντασίη, περιέχει πολλὰς τὸ ἔργον τοῦ Ἡροδότου, καὶ διὰ τοῦτο δικαίως ἔλεγεν ὁ μέγας Γερμανὸς ἱστορικός Niebuhr «Ὁ διατρίβων περὶ τὴν φιλολογικὴν θὰ ζήσῃ καὶ θὰ χαρῇ μὲ τὸν Ἡρόδοτον» πρέπει νάναγινώσκηται καὶ πάντοτε ἐκ νέου νάναγινώσκηται. Τὴν εἰκόνα δ' ἐκείνην ἀνέπτυξα διὰ μακρῶν οὐ μόνον ἵνα δείξω ἐν μικρῷ δείγματι τὸν γραφικὸν τρόπον τοῦ Ἡροδότου, ἀλλὰ καὶ ἵνα δηλώσω τὴν διαφορὰν τῆς ἀρχαίας ἀπὸ τῆς νέας ἱστοριογραφίας ἐν ταῖς εἰκόσιν. Ἡ τέχνη ἡμῶν τῶν νεωτέρων ἐναρμενίζει εἰς εἰκόνας γραφικὰς. Καλλιτεχνούμεν μετὰ χρωμάτων καὶ τὸ ἔργον ἡμῶν στηρίζεται εἰς τὴν κατάλληλον ἐναλλαγὴν τοῦ φωτὸς καὶ τῆς σκιᾶς. Λέγομεν δὲ ταῦτα, ἐννοεῖται, περὶ τῆς ἱστοριογραφίας ὡς καλῆς τέχνης, οὐχὶ δὲ περὶ τῆς ἱστορικῆς ἀναδιφήσεως. Ἀλλὰ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἡ ἱστορικὴ τέχνη εἶχεν ἄλλους κανόνας· αἱ εἰκόνας αὐτῆς εἶνε διαγράμματα, ἔχουσι πλαστικὸν τὸ κάλλος. Ὁ δὲ νεώτερος ἱστοριογράφος δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ φαντασμογορῶν, ὅταν περιγραφῇ τῶν ἀρχαίων πηγῶν μετατρέπῃ εἰς εἰκόνας ὅσας ἀπαιτεῖ ὁ νεώτερος κόσμος, ὅταν τὸ πλαστικὸν ἔργον μεταπλάσῃ εἰς ζωγραφικὸν· μόνον δ' εἶνε ἀνάγκη πᾶσι αἱ γραμμαὶ τῆς ζωγραφίας ταύτης νὰ περιέχωνται ἐν τῇ ἀρχαίᾳ εἰκόνι. Καὶ δι' ἄλλον δέ τινα λόγον ἀνέπτυξα τὴν περιγραφὴν ταύτην, ἵνα φανῇ ὅποια ἀξιόλογα θέματα ἱστορικῶν ζωγραφικῶν περιέχει ἡ ἀρχαία ἱστοριογραφία, μελετωμένη ὡς δεῖ. Ὅταν ἡ ἐλληνικὴ ζωγραφικὴ ἀνδρωθεῖται ἐπικληθῇ μεγάλων ἱστορικῶν θεμάτων δὲν θάμελήσῃ βεβαίως νὰ ἐπιχειρήσῃ εἰς ἐξεικόνισιν τῶν *Εἰλώτων σκιδναμένων ἀπὸ τὸ στρατόπεδον καὶ συγκομιζόντων τὰ χρῆματα*.

Ἐμαρτηγόρησα, παρεκκλίνας ἴσως τῆς εὐθείας ὁδοῦ· ἀλλ' ἡ ἱστορία ἐγκλείει τοσαύτην ὕλην, ἐμπνέει τοσαύτας ἰδέας, ὥστε κατ' ἀνάγκην ἐνίστε ἡ εὐθεῖα ὁδὸς τῆς διηγήσεως χρησιμεύει μόνον ὡς ἀφορμὴ πρὸς ποικίλας παρεκβάσεις. Καὶ ἀλλαχοῦ μὲν εἶνε δυνατὸς ὁ χωρισμὸς τῆς ποικίλης ἱστορικῆς ὕλης διὰ τὴν ὑπαρξὴν πολλῶν ἱστορικῶν ἐδρῶν, παντοίων συλλόγων, περιοδικῶν συγγραμμάτων, ἱστορικῶν μουσείων, ἀρχείων. Ἡ ἱστορικὴ ἀναδίφησης, ἡ ἱστορικὴ παράστασις ἀκτινοβολεῖται ὡς ἀπὸ ἐστιῶν μυρίων· καταβαίνει δὲ μέχρι τῶν κατωτάτων στρωμάτων τῆς κοινωνίας καὶ διεκδύει εἰς τὰ μυχαίτατα τῆς καρδίας ἡ ἐπίδρασις ἡ ἐκ τοῦ παρελθόντος. Τὴν δ' ἐθνικὴν ἱστορίαν ζωοποιοῦσι πρὸ τῶν ὁμμάτων τοῦ λαοῦ τῶν μεγάλων ἐθνῶν

τῆς Ἑσπερίας καὶ Ἀρπτόας Εὐρώπης καὶ πίνακες ἀναμνηστικοὶ ἐπὶ τῶν οἰκίδων τῶν μεγάλων ἀνδρῶν καὶ ἀγάλματα ἀνὰ τὰς ἀγυῖας καὶ τὰς πλατείας καὶ πᾶσα ἄλλη τέχνη, οὐ μόνον ἡ γραφικὴ ἐκ τοῦ ἀκρίβαντος τοῦ ἐργαστηρίου καὶ ἡ ὑποκριτικὴ ἐκ τοῦ θεατρικοῦ λογείου, ἀλλὰ καὶ πᾶσα μικροτεχνία καθήκουσα μέχρι τῶν κατ' ἡμέραν ἀναγκῶν τοῦ βίου. Οὕτω δὲ βέβαια ἀναζητῇ ὁ κόσμος ὁ παρελθὼν, οἶονεὶ βλέπων καὶ κινούμενος ἐν ἡμῖν, τὸ δ' ἐνεπὶ τῷ θερμκίνεται ὑπὸ τοῦ παρελθόντος καὶ φρονηματίζεται καὶ ὀρθοποδεῖ. Ἐν μὲν ἡμέραις εὐτυχίας περὶσταται οἶονεὶ κατὰ πάσῃ στιγμῇ τὸ φάσμα δυστυχικοῦ παρελθόντος ἐπιφωνοῦν ὡς ὁ δοῦλος τοῦ βασιλέως τῶν Μακεδόνων τὸ ἀφίλιππε μέμνησο ὅτι ἄνθρωπος εἶμι. Ἐν δὲ ἡμέραις ἐθνικῆς ἐδύνης καὶ ἀισχύνης ἀναστρεφόμενοι ἐν τοῖς θλιβομένοις οἱ αἵτιοι τῆς πάλαι δόξης μὲ φωνὴν μελιχίαν ὡς ἀπ' ἄλλου ἀπωτάτου κόσμου ἐπιφωνοῦσι περκαμυθοῦντες τὸ «θαῖρεῖτε· τάχ' αὖριον ἔσσετ' ἄμεινον».

Τοιαύτη ἡ ἱστορία ἐν τοῖς εὐδαίμοσιν ἐκείνοις ἔθνεσι τοῖς φιλιστοροῦσι. Σοβαρεύεται ἀπὸ τῆς ἀκαδημειακῆς ἑδρας, παίζει μετὰ τῶν παιδίων, περκακάθεται εἰς τὴν τράπεζαν ὡς εἰκὼν ἐν τῷ τρυβλίῳ, προνεύει ἀπὸ τῶν τοίχων ὡς ζωγραφία, δρᾷ ἐπὶ τοῦ θεάτρου, ἐδραιοῦται ἐπὶ ὑψηλῶν στηλοδατῶν ἀνὰ τὰς ὁδοὺς, βασανίζει τὰς νύκτας τοῦ ἐπιστήμονος, εὐφραίνει τὰς ἐππερίδας τῆς κόρης, εὐρίσκεται πανταχοῦ ἡμέρας καὶ νυκτός, ὅτε μὲν ὡς βιβλίον, ὅτε δὲ ὡς κόσμημα.

Ἀλλὰ δὲν εἶνε παρ' ἡμῖν τοιαύτη ἡ ἱστορία· θεωρεῖται δὲ μάλλον ρικνὴ καὶ ἀλλόκοτος μάμμη μυθολογοῦσα περὶ περκαμάτων ἀδιαφόρων ἀπὸ ἐδρῶν τινων γυμνασιακῶν καὶ ἀκαδημειακῶν. Ἡ ἄτιμος αὕτη θέσις πρέπει νὰ ἐκλείψῃ τῇ συνεργίᾳ τῶν ὀλίγων τῶν δυναμένων νὰ σώσωσι τὴν τιμὴν αὐτῆς. Ἡ ἱστορία ὡς μείνη σοβαρὰ ἔνθα πρέπει, ἀλλ' ὡς γείνη αἰμύλη ὅταν θύναται καὶ πρέπη, ὡς γείνη κτῆμα πάντων καὶ πασῶν, πάντοτε καὶ πανταχοῦ, ὡς γείνη ἐνδιαφέρουσα ἀπὸ ἀδιαφόρου, ἀγκαπητὴ ἀντὶ μισητῆς, ὡς ἀφθῇ τοῦ βίου, ὡς ἀνέρχεται εἰς τὸ παρελθὼν ἀπὸ τοῦ παρόντος καὶ ὡς κατέρχεται εἰς τοῦτο ἀπ' ἐκείνου, καὶ τότε μόνον θὰ διδάξῃ ἀληθῶς καὶ θὰ ὑψώσῃ καὶ θὰ φρονηματίσῃ.

Τὸ κατ' ἐμὲ, καίτοι ἐδήλωσα εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ὅτι θὰ διδάσκω ἀπὸ τῆς ἑδρας τούτης τὴν ἐλληνικὴν ἱστορίαν κατὰ τὰς πηγὰς, δὲν θεωρῶ ἀσυμβίβαστον τὸν αὐστηρὸν καὶ ἀκριβῆ τρόπον τῆς ἐρεύνης πρὸς τὴν ζωηρὰν περκαστασιν τῆς ἱστορίας. Ἠναγκασμένος δὲ ὢν νὰ περιορίζωμαι εἰς ἓν μόνον ἱστορικὸν μάθημα, θὰ παρεμβάλλω ἐκάστοτε ιδέας καὶ γνώσεις γενικωτέρας περὶ ἱστορίας, περὶ ἐρεύνης τῶν πηγῶν, περὶ ἱστορικῆς μεθόδου, περὶ τῆς ἱστορικῆς τέχνης, περὶ τῆς γραμματολογίας τῆς ἱστοριογραφίας ἔνθα δύναται ἡ παρέκβασις νὰ γείνη δεόντως καὶ τὰ περκαγματα νὰ διδαχθῶσι χωρὶς νὰ κουράσωσι. Μόνον δὲ τοῦτο θὰ προσπαθῇσω πάντοτε, ὅταν γίνηται ἡ λοξοδρομία, νὰ μὴ ὑποβάλλω τοὺς ἀκρωμένους εἰς τὸν κόπον νὰ ἐπανέρ-

χωνται μετ' ἑμοῦ εἰς τὸ κύριον θέμα διὰ τοῦ αὐτοῦ ὁρόμου, ἐπειδὴ ἐξεύρω ὅτι ἡ ἐπιστροφή δὲν εἶνε πάντοτε τόσον εὐχάριστος ὅσον ἡ πρώτη διάβασις τῆς ὁδοῦ.

Μετὰ τὴν γραφικὴν ἐξεικόνισιν τῆς συγκομιδῆς τῶν λαφύρων ὑπὸ τῶν Εἰλώτων ὁ Ἡρόδοτος διδάσκει ἡμῶς πρᾶγμα ἄξιον στιγματισμοῦ, ἀν' ἐγένετο ἀληθῶς. Λέγει δὴ ἡ δὴ ὅτι οἱ Εἰλωτες ὅσα μὲν τῶν λαφύρων δὲν ἠδύναντο νὰ κρύπτωσιν ἐφανέρουν, ἀλλὰ καὶ πολλὰ πράγματα κλέπτοντες ἐπώλουν πρὸς τοὺς Αἰγινήτας καὶ ὅτι ἐκεῖθεν ἔλαβον ἀρχὴν οἱ μεγάλοι πλοῦτοι τῶν Αἰγινήτων, οἵτινες ἠγόραζον παρὰ τῶν Εἰλώτων τὸν χρυσὸν ὡς ὄντα δῖθεν χαλκόν. Τὸ διπλοῦν ἐγκλημα τῆς κλαπῆς τῶν Εἰλώτων καὶ τῆς ἀπάτης τῶν Αἰγινήτων εἶνε δυστυχῶς οὕτως ἑλληνικόν, ἔχον πολλὰ τὰ ἀνάλογα ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀρχαίας καὶ νέας Ἑλλάδος, ὥστε μὰ τὴν ἀλήθειαν δὲν θὰ ἐδίσταζον νὰ περᾶσθω αὐτὸ, ὡς ἐγένετο δεκτὸν ὑπὸ πάντων τῶν ἀσχοληθέντων περὶ τὴν περίοδον ταύτην τῆς ἱστορίας. Μόνον δέ τις διισταγμὸς ἐξήνεγκεν ὁ Ἄγγλος Lloyd, ὅστις ἐξέδωκε πρὸ τεσσάρων ἐτῶν δίτομον ἱστορίαν τοῦ αἵωνος τοῦ Περικλέους· ἀλλὰ καὶ οὗτος, ἐκφράσας τινὰς διισταγμοὺς τὸ πρῶτον, περὶ δέχεται ἔπειτα τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡροδότου, λέγων ὅτι οἱ Εἰλωτες ἔκρυψαν πιθανῶς τὰ πράγματα εἰς τόπους ἐνθα οὐδ' αὐτοὶ ἔπειτα ἠδύναντο νὰ ἐπανεύρωσιν αὐτὰ καὶ ὅτι οἱ Αἰγινήται ἠγόρασαν παρὰ τῶν Εἰλώτων οἶονεὶ τὸ μυστήριον τῶν κεκρυμμένων τούτων θησαυρῶν ἐκτὸς τῶν σκευῶν καὶ ὀπλῶν ἅτινα ἠγόρασαν παρ' αὐτῶν ἀμέσως. Περὶ δὲ τοῦ λεγόμενου ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου ὅτι ἐπώλουν τὸν χρυσὸν ἀντὶ χαλκοῦ λέγει ὅτι οἱ Εἰλωτες, ἐνεκα τῆς ἀποκλειστικῆς αὐτῶν δουλοσύνης ὑπὸ τοῦ Σπαρτιάταις, ἦσαν περὶ τὰ πολύτιμα τῶν μετάλλων ὁμοίως ἀραθεῖς ὅσον οἱ Ἑλβετοί, οἵτινες δηλώσαντες τὰς σκηναὶς καὶ σκυλεύσαντες τὰ σώματα τῶν Βουργουνδίων ἐν Granson τῷ 1486 ὑπὸ Κάρολον τὸν Τολμηρόν¹ ἔχαρον λαμβάνοντες τὴν τιμὴν χαλκοῦ διὰ σκεύη χρυσᾶ ἅτινα πάντως δὲν θὰ ἠδύναντό ποτε νὰ κρύψωσιν ἢ νὰ μεταχειρισθῶσι πρὸς τι.¹

Ἄλλ' ἡ ἀναλογία αὕτη εἶνε ἐζητημένη, νομίζω δὲ μᾶλλον ὅτι τὰ ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου λεγόμενα εἶνε ἐξ ἐκείνων τῶν λόγων, τῶν παραδόσεων, αἵτινες, ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν τῶν Αἰγινήτων τὸ πρῶτον διαδοθεῖται, ἔμειναν ἔπειτα λεγόμενα ὑπὸ τῶν φηλοῦντων τὸν πλοῦτον τῆς ἐμπορικῆς τῆς ταύτης νῆσου. Ὅτι δὲ καὶ ἄλλως ὁ Ἡρόδοτος περὶ ταύτους λόγους ἀπευθυνόμενος κατὰ τῶν Αἰγινήτων, γίνεται δὴ ὅσον αὐτὸς ἀναφέρει ὅτι ἐν τοῖς νεοταφείοις, ἅτινα ἐχώθησαν ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις διὰ τοὺς ἐπισχυνομένους ὅτι ἀπέσχον τῆς μάχης ἐν Πλαταιαῖς, ὑπῆρχε καὶ τάφος Αἰγινήτων καλούμενος, ὅστις λέγεται χωθεῖς μετὰ δέκα ἔτη παρακλήσει τῶν Αἰγινήτων ὑπὸ Κλεόδου τοῦ Πλαταιέως, ὄντος προξένου αὐτῶν.² Καὶ ὁμοίως

¹ Lloyd, The age of Pericles. London. 1875. Τόμ. Α' σελ. 101.

² Ἡρόδ. IX, 85.

αὐτὸς δ' Ἡρόδοτος μνημονεύει ἀλλαχθεὶ τῶν Αἰγινήτων ὡς μετασχόντων τῆς μάχης.¹

Ἐν δὲ τοῖς διηγήμασι τοῦ Ἡροδότου περὶ τῶν μετὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην γενομένων ὑπάρχουσιν οὕτω πολλὰ τὰ διακρινόμενα εὐχερῶς ὅτι εἶνε λόγοι τῶν Ἑλλήνων, ὥστε δυνάμεθα νὰ πιστεύωμεν ὅτι καὶ ταῦτα τὰ περὶ Αἰγινήτων εἶνε μυθεύματα τῶν μεταγενεστέρων. Πρέπει νὰ φαντασθῶμεν ὅτι ὁ Ἡρόδοτος δὲν ἦτο σύγχρονος τῶν περσικῶν πολέμων, ὅτι ἔγραφε περὶ τῆς τέσσαρς δεκάτης ἐτῶν μετὰ τὴν μάχην τῶν Πλαταιῶν, μέχρι δ' ἐκείνου τοῦ χρόνου ἡ πλουσία φαντασία τῶν Ἑλλήνων εἶχε διακοσμήσει τὰ γεγονότα ἀφειδῶς καὶ εἶχε περιυφάνει περὶ τὰ ἀληθῶς συμβάντα πέπλον πλκσμμάτων μονοῦ ἀδικεινῶν. Ὡς συμβαίνει σχεδὸν πάντοτε περὶ τὰς τοιαύτας ἐποχάς, ἐκάστη πόλις, ἑκάστον ἱερὸν, ἐκάστη φατρία, ἑκάστος οἶκος ἐφιλοτιμοῦντο νὰ ἐξάρωσι τὰς ἰδέας ἀρετᾶς καὶ νὰ μειώσωσι τὰς ὑπηρεσίας τῶν ἄλλων. Ὁ Ἡρόδοτος δὲν ἦτο φιλοψευδής, οὐδ' ἠδύνετο νὰ παταθῇ αὐτός· ἀλλ' ἡ συγγραφή αὐτοῦ ἔχει ταύτην τὴν βᾶσιν, ἐγὼ δὲ ὀφείλω λέγειν τὰ λεγόμενα, πείθεσθαι γε μὴν οὐ παντάπασι ὀφείλω, καὶ μοι τοῦτο τὸ ἔπος ἐχρέτω ἐς πάντα τὸν λόγον².

Τοιοῦτο μὲν τὸ ἔθος τοῦ Ἡροδότου, ἀλλ' ἡμεῖς ἔχομεν τὸ δικαίωμα ἢ μᾶλλον τὸ χρέος νὰ ἐξετάζωμεν τὰ λεγόμενα ταῦτα καὶ νὰ ποκαθαίρωμεν διὰ τῆς κριτικῆς μεθόδου τὰ φαινόμενα ἀληθῆ ἀπὸ τῶν καθαρῶν πλκσμμάτων.

Ὅτε δὲ τέλος συνεφορήθησαν ὅπωςδῆποτε τὰ λάφυρα, πρῶτον ἔργον τῶν Ἑλλήνων ὑπῆρξε νὰ ἐξαιρέσωσι τὰ ὀφειλόμενα εἰς τοὺς θεούς. Καὶ πρῶτον μὲν ἐξείλον δεκάτην τῷ ἐν Δελφοῖς θεῷ, εἶτα δὲ ἄλλην δεκάτην τῷ Ὀλυμπίῳ Διὶ καὶ τέλος τρίτην εἰς τὸν ἐν Ἰσθμῷ Ποσειδῶνα.³ Καὶ ἐκ μὲν τῆς δεκάτης τοῦ ἐν Ἰσθμῷ θεοῦ κατεσκευάσθη ἐπτάπηχυς χαλκοῦς Ποσειδῶν, ἐκ δὲ τῆς τοῦ Ὀλυμπίου ἀγκλμα δεκάπηχυ χαλκοῦ Διός, ὃν εἶδεν ἐν Ὀλυμπίᾳ καὶ ὁ περιηγητὴς Πausanias, φέροντα εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ βᾶθρου ἐγγεγραμμένως τὰς πόλεις τὰς μετασχούσας τοῦ ἔργου, εἴκοσι καὶ ἐπτὰ τὸν ἀριθμόν.⁴ Ἐκ δὲ τῆς δεκάτης τοῦ δελφικοῦ θεοῦ κατεσκευάσθη τρίπους χρυσοῦς ἐπὶ τρικεφάλου χαλκοῦ ὄφρα. Τὸ ἀνάθημα δὲ ταῦτα εἶνε ἄξιον πολλοῦ λόγου διότι κατὰ τὴν κοινὴν πεποιθήσιν, εἰς ἣν πάνυ ὀλίγοι ἀντετάχθησαν, διασώζεται μέχρι τοῦ νῦν. Διὰ τοῦτο δ' εἶνε ἀνάγκη νὰ λαλήσω περὶ αὐτοῦ διὰ μακροτέρων.

Πρῶτος τῶν ἀρχαίων ποιούμενος λόγον περὶ τούτου τοῦ ἀναθήματος εἶνε ὁ πκτήρ τῆς ἱστορίας, λέγων αὐτολεξεῖ τάδε· «Συμφορήσαντες δὲ τὰ χρήματα καὶ δεκάτην ἐξελόντες τῷ ἐν Δελφοῖσι θεῷ, ἀπ' ἧς ὁ τρίπους ὁ χρυσοῦς ἀνετέθη ὁ ἐπὶ τοῦ τρικαρήνου ὄφις τοῦ χαλκοῦ ἐπεστεῶς ἀγγιστά

¹ Ἡρ. δ. IX, 31.

² Ἡρ. δ. VII, 152.

³ Ἡρ. δ. IX, 31.

⁴ Πausan. V, 23.

ὑποῦ βωμοῦ κτλ.¹ Καὶ ἄλλαχοῦ δὲ γίνεται λόγος παρ' Ἡροδότῳ περὶ τοῦ-
του τοῦ τρίποδος.²

Μακρότερον δὲ περὶ τούτου λόγον ποιεῖται ὁ Θουκυδίδης· ἐνθα παρ' αὐτῷ
γίνεται λόγος περὶ τῶν παρὰ νόμων δικαιτημάτων τοῦ Πausανίου ἐν Βυζαντίῳ
ἀναφέρει ὁ ἱστορικός ὅτι οἱ σύμμαχοι ἀνεσκόπουν τὸ παρελθόν τοῦ Σπαρτιά-
του, ἵνα ἴδωσιν ἂν εἶχεν ἡδὴ πράξει τι ἐναντίον τῶν καθεστῶτων νομίμων.
Καὶ εὗρισκον λοιπὸν ὅτι ἀπὲρ τὸν τρίποδ' ἔκατε τὴν ἐν Δελφοῖς, ὃν ἀνέθεσαν
καὶ Ἕλληνες ἀπὸ τῶν Μήδων ἀκροθίνιον, ἠξίωσεν ἐπιγράψασθαι αὐτὸς ἰδίᾳ
ὑπὸ ἐλεγεῖον τόδε·

Ἑλλήνων ἀρχηγός, ἐπεὶ στρατὸν ὤλεσε Μήδων,
Πausανίας Φοῖβῳ μνημ' ἀνέθηκε τόδε.

Ἐν τῷ μὲν οὖν ἐλεγεῖον οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐξεκόλαψαν εὐθὺς τότε ἀπὸ τοῦ τρί-
ποδος τοῦτο καὶ ἐπέγραψαν ἀνομαστὶ τὰς πόλεις ὅσαι ξυγκαθελοῦσαι τὸν
ὑβέρβαρον ἔστησαν τὸ ἀνέθημα.³ Καὶ αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις, αἱ ὀλίγαι δὲ ἡλα-
δὴ ὧν τὸ ὄνομα εἶχεν ἐπιγραφῇ ἐπ' ἐκείνου τοῦ τρίποδος, ἐκαυχῶντο ὅτι ἡ
πόλις αὐτῶν μετέσχε τοῦ πανελληνίου ἀγῶνος, ὡς ἐποιοῦν οἱ Πλαταιεῖς
μετὰ πεντήκοντα ἔτη, ἐπὶ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου.⁴ Ἀλλὰ καὶ ἄλλοι
τῶν ἀρχαίων συγγραφέων μνημονεύουσιν τοῦ τρίποδος τούτου. Οὕτω δὲ ὁ Δη-
μοσθένης ἐν τῷ κατὰ Νεαίρας λόγῳ, ὃ ὅστις ἄλλος εἶνε ὁ γράψας ἐκεῖνον
τὸν λόγον, λέγει τὰ ἑξῆς· Ἄ' Εφ' οἷς φουσηθεὶς Πausανίας ὁ τῶν Λακεδαιμο-
νίων βασιλεὺς ἐπέγραψεν ἐπὶ τὸν τρίποδα ἐν Δελφοῖς, ὃν οἱ Ἕλληνες οἱ
ὑπομνησθέντες τὴν Πλαταιεὶς μάχην καὶ τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν
ὑναυμαχήσαντες, κοινῇ ποιησάμενοι, ἀνέθηκαν ἀριστεῖον τῷ Ἀπάλλωνι ἀπὸ
ὑτῶν βραβείων,

Ἑλλήνων ἀρχηγός, ἐπεὶ στρατὸν ὤλεσε Μήδων,
Πausανίας Φοῖβῳ μνημ' ἀνέθηκε τόδε,

ὡς αὐτοῦ τοῦ ἔργου ὄντος καὶ τοῦ ἀναθήματος, ἀλλ' οὐ κοινῶς τῶν συμμά-
χων. Ὀργισθέντων δὲ τῶν Ἑλλήνων οἱ Πλαταιεῖς λαγχάνουσι δίκην τοῖς
Λακεδαιμονίοις εἰς τοὺς Ἀμφοκτύοντας χιλίων ταλάντων ὑπὲρ τῶν συμμάχων
καὶ ἠνάγκασαν αὐτοὺς ἐκκόψαντας τὰ ἐλεγεῖα ἐπιγράψαι τὰς πόλεις τὰς
ὑκαινωδούσας τοῦ ἔργου.⁵ Εἰπὼν δὲ τούτων ποιοῦνται μνηστὴν τοῦ τρίποδος
ὁ Κορινθίος Νέπως⁶, ὁ Αἴγιος Ἀριστείδης⁷, ὁ Σουίδας⁸, ὁ Πλούταρχος ἐν
τῷ περὶ τῆς Ἡροδότου κακωθείας⁹. Ἀξιολογούμενα δ' εἶνε δύο χωρία τοῦ

1 Ἡροδ. IX, 81.

2 Ἡροδ. VIII, 82.

3 Θουκυδ. I, 132.

4 Θουκυδ. III, 57.

5 Δημ. ο.σθ. κατὰ Νεαίρας, 97 - 98.

6 Pausan. I.

7 Ὑπὲρ τῶν τετρατάρων σελ. 175, ἔκδ. Dindorf. Πρὸς, καὶ σελ. 231.

8 Ἐν λ. Πausανίας.

9 Κεφ. 42.

Διοδώρου καὶ Πυσανίου. Ὁ μὲν Διόδωρος λέγει τάδε· «Οἱ δ' Ἕλληνες ἐκ
ντῶν λαφύρων δεκάτην ἐξελόμενοι κατασκεύασαν χρυσοῦν τρίποδα καὶ ἀνέθη-
καν εἰς Δελφοὺς, ἐπιγράφοντες ἔλεγετον τόδε·

Ἑλλάδος εὐρυχόρου σωτήρες τόνδ' ἀνέθηκαν,
δουλοσύνης στυγερᾶς ῥυσάμενοι πόλιν αὖ 1.

Ἄν τὸ ἐπίγραμμα τοῦτο ᾗτο γνήσιον, οὐκ ἠδύνατο ἕτως νὰ εἶνε τὸ γράφον
μετὰ τὴν ἐκκόλαψιν τῶν γραμμάτων ἅτινα ἐχράχθησαν διαταγῇ τοῦ
Σπικριάτου Πυσανίου. Ἀλλ' ὑπάρχουσι λόγοι δι' οὓς ἀναγκαζόμεθα νὰ πι-
στεύσωμεν ὅτι τὸ ἐπίγραμμα τοῦτο εἶνε ὑποθαλιμαῖον, ὥς ἄλλα τινὰ ἀνκ-
φερόμενα ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Διοδώρου. Τότε δὲ τὰ ὑπ' αὐτοῦ λεγόμενα δὲν φαί-
νονται διαφωνοῦντα πρὸς τὰς ἄλλας μαρτυρίας ἃς ἐξέθηκα ἀνωτέρω. Τέλος
δὲ σπουδαῖον εἶνε χωρίον τι τοῦ περιηγητοῦ Πυσανίου ἔχον ὡς ἔπεται·
«Ἐν κοινῷ δὲ ἀνέθεσαν ἀπὸ ἔργου τοῦ Πλατωναίου οἱ Ἕλληνες χρυσοῦν
ντρίποδα, δράκοντι ἐπικείμενον χαλκῷ. Ὅσον μὲν δὴ χαλκὸς ἦν τοῦ ἀναθή-
ματος, σῶον καὶ εἰς ἐμὲ ἔτι ἦν· οὐ μόντοι κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ τὸν χρυσὸν
ποῖ Φωκέων ὑπελίποντο ἡγεμόνες». ² Αἱ λέξεις αὗται ὑπενθυμίζουσι σχεδὸν τὰς
λέξεις τοῦ Ἡρόδοτου μετὰ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι ὁ μὲν Πausanias ὀνομάζει
δράκοντα, ὁ δὲ Ἡρόδοτος ὄφιν, προσθέτων καὶ ὅτι ὁ ὄφις ἦτο τρικάρηνος.
Προσθέτει δὲ ὁ Ἡρόδοτος καὶ ὅτι ὁ ὄφις ἔκειτο ἀγχιιστα τοῦ βωμοῦ, τοῦθ'
ὅπερ παραλείπει ὁ Πausanias, ἀλλ' ἐκ τῆς σειρᾶς καθ' ἣν μνημονεύει τὰ
ἐν Δελφοῖς ἀναθήματα γίνεται δῆλον ὅτι τὸν αὐτὸν τρίποδα ἐν τῇ αὐτῇ
θέσει ἐννοεῖ καὶ ἐκεῖνος. Μανθάνομεν δὲ παρὰ τοῦ Πausanίου, ἐξ ἄλλου αὐ-
τοῦ χωρίου, ὅτι τὸ ἔλεγετον οὗ μνείαν ποιεῖται ὁ Θουκυδίδης ὡς ἐκκολλασθέν-
τος ἦτο ἔργον τοῦ Σιμωνίδου. ³

Κατὰ ταῦτα δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν τὴν ἀνάθεσιν τοῦ τρίποδος τού-
του γενομένην ὡς ἑξῆς. Εὐθὺς ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἐχωρίσθη ἡ δεκάτη
ἡ ὠρισμένη διὰ τὸν ἐν Δελφοῖς θεόν. Ὁ Πausanias, ἀναλαβὼν τὴν φρον-
τίδα περὶ κατασκευῆς καὶ ἀνιδρύσεως τοῦ ἀναθήματος, διατάσσει νὰ ἐπι-
γράψωσι τὴν μνημονευθεῖσαν ἐπιγραφὴν· ἀλλ' οἱ Ἕλληνες ἐξάνιστανται
κατὰ τῆς αὐθαριείας αὐτοῦ, δι' ἧς ἤθελε νὰ παραστήσῃ ἑαυτὸν ὡς τὸν νι-
κήσαντα τοὺς Μήδους καὶ ἀναθέντα τὸν τρίποδα. Οἱ Ἀμφικτύονες, συνειδή-
των καὶ τῶν Λακεδαιμονίων, ἀναδέχονται τὸ ἔργον καὶ τὸ ἐπίγραμμα ἐκ-
κολάπτεται, ἀντ' αὐτοῦ δὲ πρόκειται νὰ τεθῇ νέα ἐπιγραφή. Ἀλλὰ τότε
ἄρχεται ὁ ζήλος καὶ ἡ ἐμιλλὰ τῶν συναγωνισαμένων καὶ πρὸς ἀποφυγὴν
σκάνδαλων ἀποφασίζεται νὰ θεωρηθῇ τὸ μνημεῖον ὡς κοινὸν ἀνάθημα τῶν
συναγωνισαμένων κατὰ τῶν βαρβάρων καὶ νὰ γράψωσι τὰ ὀνόματα πασῶν
τούτων τῶν πόλεων ἐπὶ τοῦ τρίποδος. Ἐντεῦθεν δ' ἐξηγουνται καὶ αἱ δια-

¹ Διοδώρ. XI, 93.

² Πaus. X, 13, 5.

³ Πaus. III 8, 1.

φορὰ καὶ ὑπάρχουσαι μετὰ τῆς ἀναγκαστικῆς τῶν ὀνομάτων τῶν πόλεων ἐν τῇ βίβλῃ τοῦ ἀγάλματος τοῦ Διὸς ἐν Ὀλυμπίᾳ, περὶ ἧς εἶπον ἀνωτέρω, καὶ τοῦ σωζομένου τούτου ἀναθήματος. Διότι ὁ κατὰ λόγον παρὰ Παιουσάνῃα περιορίζεται εἰς εἰκοσιεπτὰ μόνας πόλεις, ὁ δὲ τοῦ δελφικοῦ τρίποδος, περιλαμβάνων ταύτας πάσας, περιέχει καὶ τὰ ὀνόματα τῶν Θεσπιέων, Ἑρετριέων, Λευκαδίων καὶ Σιφνίων οἵτινες δὲν ἦσαν ἀναγεγραμμένοι ἐπὶ τοῦ ἀναθήματος τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ. Ὑπῆρχε δὲ ὁμοῦ λόγος νὰ περιληφθῶσι καὶ τούτων τὰ ὀνόματα ὡς μετασχόντων τοῦ πανελληνίου κατὰ τῶν Περτιῶν ἀγῶνος.

Ἀλλὰ ποῦ σώζεται τὸ ἀνάθημα τοῦτο; Ἡδὴ ἀνωτέρω ἀνέφερα ὅτι κατὰ τὸν περιηγητὴν Παιουσάνῃαν οἱ Φωκεῖς εἶχον ἀφαιρέσει ἐκ τοῦ ἀναθήματος ὅσα μέρη ἦσαν χρυσᾶ. Βραδύτερον δὲ, ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου, ὅστις πολλὰ τῶν ἐν Ῥώμῃ καὶ κατὰ τὴν Ἑλλάδα γλυπτικῶν ἔργων διέταξε νὰ μετακομισθῶσιν εἰς Κωνσταντινούπολιν, μετεφέρθη εἰς τὴν νέαν μητρόπολιν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους καὶ ἀνιδρύθη κατὰ τὸν Ἱπποδρόμον. Μαρτυροῦσι δὲ τοῦτο πολλοὶ τῶν βυζαντινῶν συγγραφέων, εἰς τῶν σχολιαστῶν τοῦ Θουκυδίδου¹, οἱ ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς Εὐσέβιος², Σωζόμενος³ καὶ Σωκράτης⁴, ὁ Νικηφόρος Κάλλιππος⁵, ὁ Ζώσιμος⁶, ὁ Κωδῖνος⁷. Μνείαν δὲ ποιοῦνται τοῦ ἀναθήματος τούτου καὶ πρὸ τῆς ἀλώσεως καὶ μετὰ τὴν ἀλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων οἱ πλεῖστοι τῶν ἐπισκεψαμένων τὴν μεγάλην ἐκείνην πόλιν περιηγητῶν, ἀπὸ τοῦ Χριστοφόρου Bonellmonte, τοῦ μεταδύαντος ἐκεῖσε τῷ 1422, μέχρις αὐτῶν τῶν ἐπισκεψαμένων τὴν πόλιν ἀρχομένου τοῦ 19^{ου} αἰῶνος. Ἀλλ' οὐδεὶς εἶχε προσέξει θεόντως εἰς τὸ ἀνάθημα τοῦτο καὶ οὐδεὶς εἶχεν ἀναγνωρίσει τὰς ἐπιγραφὰς αἱ φέρει. Τῷ δὲ 1856 ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ Journal de Constantinople ἀκριβεστέρως περὶ αὐτοῦ εἰδήσις. Ὑπὸ τούτης παραινυθείς ὁ ἐκεῖ τότε δικτρίβων γερμανὸς καθηγητὴς Frick ἠτοχολήθη περὶ αὐτὸ ἀκριβεστέρως. Μετὰ τινα δὲ χρόνον ὁ τότε ἐν Μιτυλήνῃ πρόξενος τῆς Ἀγγλίας, νῦν δὲ διευθυντὴς τοῦ βρετανικοῦ μουσείου Newton, τῇ συνεργασίᾳ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει βρετανικῆς πρεσβεΐας ἐνεργήσας τὰ δεόντα, κατώρθωσε νὰ ἐπιχειρήσῃ τὸν καθαρισμὸν καὶ τὴν ἐντελῆ ἐκχῶσιν τοῦ ἀναθήματος τοῦ ἱδρυμένου ἐν τῷ Ἀτμεϊδάν.

Εἶνε δὲ τοῦτο πλέγμα τριῶν ὀρεων ἐκ χαλκοῦ, ἀποτελούμενον ὑπὸ εἰκοσιν ἐννέα σπειρῶν καὶ ἔχον ὕψος μέτρων 5.55. Τούτων τῶν σπειρῶν αἱ δεκαπέντε ἦσαν πρότερον κατακεχωσμέναι. Ὑψοῦται δὲ τὸ πλέγμα τοῦτο ἐπὶ βάσεως ἐκ γρανίτου, ἥτις εἶνε προσθήκη τῶν μεταγενεστέρων βυζαντινῶν χρόνων, ὅτε

1 Εἰς Θουκυδ. I, 132.

2 Ἐν βίῳ Κωνσταντίνου III, 54.

3 Ἐκκλ. Ἱστορ. II, 5.

4 Ἐκκλ. Ἱστορ. I, 16.

5 Ἱστορ. ἑκκλ. VIII, 33.

6 II, 31.

7 Περὶ ἀγαλμάτων 55 ἑκθ. Bekker.

τὸ ἔργον μετεσκευάσθη εἰς πίδακκα ὕδατος, διατρηθὲν ἐσωτερικῶς. Τὰ τρία σώματα τῶν ὄψεων περιπλέκονται χαριέντως καὶ μετὰ μεγάλης τέχνης, ὥς μνηστεύουσιν οἱ ἐξ αὐτοψίας ἰδόντες τὸ ἔργον. Ἐπὶ δὲ τῶν σπειρῶν εἶνε ἐπιγεγραμμένα τριάντα καὶ ἑν ὀνόματα πόλεων ἑλληνικῶν, ἐκείνων αἵτινες συγκαθεῖλον τὸν βάρβαρον ὑπερῆνω δὲ τούτων φέρεται ἐν ἄλλῃ σπείρᾳ ἐπιγραφὴ ἣτις δὲν διαγινώσκεται καλῶς, φαίνεται δ' ἵτως καὶ περιέχουσα λάθην τινὰ τοῦ γλύπτου. Ἐνομήσθη δὲ ὁμῶς σημκίνουσα τάδε· «ΑΠΟΛΟΝΙ ΘΕΩ ΑΝΑΘΕΜΑ ΤΟΝ ΕΛΛΑΝΟΝ» (sic). Τὰ δὲ ὀνόματα τῶν πόλεων τῶν ἐς αἰεὶ ἀξίων μνήμης, γεγραμμένα διὰ γραμμάτων ἀρχαϊκῶν καὶ ἐνίοτε ἐν τύποις διαλεκτικοῖς, εἶνε τὰ ἐξῆς Ἀκαδημόνιοι, Ἀθηνᾶται, Κορίνθιοι, Τεγεᾶται, Σακύνιοι, Αἰγινᾶται, Μεγαρεῖς, Ἐπιδαύριοι, Ἐρχομένιοι, Φλειάσιοι, Τροζάνιοι, Ἡερμιονεῖς, Τυρόνθιοι, Πλαταιεῖς, Θεσπιεῖς, Μυκωνεῖς, Κεῖροι, Μάλιοι, Τένιοι, Νάξιοι, Ἐρατρίεῖς, Χαλκιδεῖς, Στυρεῖς, Εὐλαῖοι, Ποτειδαιῖται, Λευκάδιοι, Εὐνακτορίεῖς, Κύθιοι, Σίφιοι, Ἀμπρακιῶται, Λεπρεᾶται. Εἶνε ἀληθὲς ὅτι τινὲς τῶν ἀρχαιολογούντων ἀπεπειράθησαν νὰ μνησθῇσιν τὴν γνησιότητα τοῦ ἀναθήματος τούτου, στηριζόμενοι εἰς τινὰς διςτυγμοὺς ἀναφερομένους εἰς τὸν τρόπον τῆς ιδρύσεως τῶν ἀναθημάτων παρὰ τοῖς ἀρχαίοις καὶ εἰς τινὰς ιδιορρυθμίας τῶν ἐπιγραφῶν αἵτινες εἶνε γεγραμμέναι ἐπὶ τῶν σπειρῶν τῶν δρακόντων. Ἐζητήσαν δὲ νὰ εὕρωσι καὶ ἀντίθεσιν τοῦ σωζομένου ἐν Ἀτταεῖδαν μνημεῖον πρὸς τὰ λόγια τῶν συγγραφέων. Ὁ μάλιστα δ' ἀντιτείνων εἶνε ὁ Κούρτιος, ὅστις καὶ ἰδίαν περὶ τοῦ μνημεῖου τούτου διατριβὴν ἀνέγνω πρὸ τῆς ἐν Γοτίγγῃ ἀκαδημείας τῶν ἐπιστημῶν τῇ 7 Δεκεμβρίου τοῦ 1861.¹ Ἀλλὰ νομίζω ὅτι δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ μνησθῇσιν τὰ λεγόμενα περὶ τῆς ἱστορίας καὶ τῆς τεχνικῆς κατασκευῆς τοῦ μνημεῖου ὑπὸ τοῦ προμνημονευθέντος Frick, ὅστις ἔγραψεν ἀκριβεστάτην περὶ τοῦ πράγματος μονογραφίαν.² Περὶ δὲ τῆς γνησιότητος τῶν ἐπιγραφῶν, ὧν τὰ ιδιορρυθμια ἐξηγουῦνται πληρέστατα ἐκ διαλεκτικῶν τύπων καὶ διαφορῶν τῆς γραφῆς, ἀρκεῖ νὰ στηριχθῶμεν ἀφόδως εἰς τὴν γνώμην δεινοῦ στηλοκόπα, τοῦ ἐν Βερολίνῳ καθηγητοῦ Kirchhoff. Ἀθεῖως ἔρα δυνάμεθα καὶ ἡμεῖς νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἐν τῷ Ἀτταεῖδαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως δὲν ἔχομεν βυζαντινὴν ἀπομίμνησιν καὶ παραχάραξιν τῆς βύσσεως τοῦ ἀπολωλὸτος δελφικοῦ τρίποδος, ὅστις χρυσοῦς ὦν εἶχε βεβαίως ἦδ' ἡ πρὸ τῆς εἰς Κωνσταντινούπολιν μετακορίσεως ἀρπαγῇ, ἀλλ' ἔχομεν αὐτὸ τὸ ἀνάθημα τῶν Ἑλλήνων τὸ ἀνατεθὲν εἰς τὸν δελφικὸν θεὸν ὡς δεκάτην τῆς λείας τῆς ἀπὸ τῶν βαρβάρων.

Τοιαῦτα ὑπῆρξαν τὰ ἐπίσημα ἀναθήματα τῶν Ἑλλήνων πάντων ὁμοῦ εἰς τοὺς θεούς. Ἀλλ' ἐπρόκειτο νὰ λάβωσι μέρος τῶν λαφύρων καὶ αἱ πόλεις καὶ οἱ ἀριστεύσαντες τῶν ἰδιωτῶν καὶ οἱ λοιποὶ τῶν ἀγωνισμένων. Μετὰ δεινὴν φιλονεικίαν, ἥς μνείαν ποιεῖται ὁ Πλούταρχος³, διαλλαγέντες τέλος

¹ Nachrichten von der Königl. Gesellschaft des Wissenschaften zu Göttingen 1861.

² Ἐν τῷ τρίτῳ Supplement-Band der Jahrbücher 1859 σ. 487 κέ.

³ Ἐν 3ῳ Ἀριστοίδου, 20.

οἱ Ἕλληνες ἐξεχώρησαν ἀγδοήκοντα τάλαντα εἰς τοὺς Πλαταιεῖς, οὗτοι δὲ ὑποδόμησαν ἐξ αὐτῶν τὸ ἱερὸν τῆς Ἀθηνᾶς καὶ ἔστησαν τὰ ἀγάλματα αὐτῆς καὶ διεκόσμησαν τὸν ναὸν διὰ ζωγραφιδῶν, αἵτινες διεσώζοντο μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Χαιρωνέως. Βεβαίως δὲ ἐδόθησαν δῶρα καὶ εἰς τοὺς ἀριστεύσαντας τῶν Ἑλλήνων ἐν Πλαταιαῖς, ἀλλ' ὁ ἀγαθὸς Ἡρόδοτος δὲν ἠδυνήθη νὰ μάθῃ τὰ ἀριστεῖα ταῦτα, ἀλλὰ προσθέτει μετὰ πεποιθήσεως δοκέω δ' ἔγωγε καὶ τοῦτοισι δοθῆναι. Τοῦτο δὲ μόνον φαίνεται μαθὼν βεβαίως, ὅτι ὑπὲρ τοῦ Πανσανίου ἐξηρέθησαν δέκα πάντα καὶ ἐδόθησαν αὐτῷ, γυναῖκες, ἵπποι, κήμηλοι καὶ ἐκ παντὸς ἄλλου εἶδους ὁμοίως¹. Βεβαίως δὲ ὑπάρχον μετὰ τὸ τῶν κίχραλῶτων γυναικῶν καὶ Ἑλληνίδες, οἷα ἡ Κόρη ἐκείνη, ἡ θυγάτηρ τοῦ Ἡγητορίδου καὶ παλλακίς τοῦ Πέρσου Ψικρανδάτους, ἥτις, διαρκούσης ἔτι τῆς μάχης γενομένη αὐτόμολος, εἶχε προσέλθει εἰς τὸν Πανσανίαν, ὅστις καὶ ἠλευθέρωσεν αὐτήν. Ἰδοὺ πῶς περιγράφει ὁ Ἡρόδοτος τὸ πρᾶγμα· ἀκοσμησμένη χρυσῷ πολλῷ καὶ αὐτὴ καὶ αἱ ἀμφὶ ἠποιοὶ καὶ ἐσθῆτι τῇ καλλίστῃ τῶν παρουσέων, καταβᾶσα ἐκ τῆς ἀρμαμάξης ἐχώρεε ἐς τοὺς Λακεδαιμονίους ἔτι ἐν τῇσι φονῇσι ἐόντας, ὁρῶσα δὲ πάντα ἐκεῖνα διέποντα Πανσανίην, πρότερόν τε τὸ οὖνομα ἐξεπισταμένη καὶ αὐτὴν πάτρην ὥστε πολλάκις ἀκούσασα, ἔγνω τε τὸν Πανσανίην καὶ λαβομένη τῶν γυνάτων ἔλεγε τάδε· ὦ βασιλεῦ Σπάρτης, ῥύσαι με τὴν ἐκείνῃ κίχραλῶτος δουλοσύνης. Σὺ γὰρ καὶ ἐς τόδε ὦνῃσας, τοὺς δὲ ἀπολέσας τοὺς οὐτε δαιμόνων οὔτε θεῶν ὅπιν ἔχοντας»². Ἀλλή, ὡς βλέπετε, εἰκὼν, ἀντίτοιχος τῆς ἄλλης τῆς περιστάσεως τοὺς Εἰλωτας σκιδναμένους ἀπὸ τοῦ στρατόπεδον.

Τοιοῦτα ὑπῆρξαν τὰ λάφυρα τῶν Ἑλλήνων. Διανευηθέντες δὲ ταῦτα ἐφρόντισαν περὶ τῆς ταφῆς τῶν ἰδίων νεκρῶν. Καὶ οἱ μὲν Λακεδαιμόνιοι κατασκευάσαντο τριπλᾶς θήκας, μίαν μὲν διὰ τοὺς ἐφήβους τοὺς παρὰ Λακεδαιμονίοις καλουμένους ἱρέας, ἄλλην δὲ διὰ τοὺς Σπαρτιάτας καὶ τρίτην διὰ τοὺς Εἰλωτας. Χωριστὰ δὲ ἔθαψαν τοὺς ἐκυτῶν νεκροὺς οἱ Τεγεᾶται καὶ οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Μεγαρεῖς καὶ οἱ Φλιάσιοι. Ἄλλοι δὲ τῶν Ἑλλήνων διέταξαν ἔπειτα τὴν κατασκευὴν κenoταφίων, ἐπισχυνόμενοι διὰ τὴν ἀπὸ τῆς μάχης ἀπεστῶ, ὡς λέγει ὁ Ἡρόδοτος³· καὶ ἐδεικνύοντο ἔπειτα τοιαῦτα κenoτάφια, ἐν οἷς καὶ τὸ τῶν Αἰγινήτων, κατὰ τὸν ψευδῆ, ὡς νομίζω, λόγον, περὶ οὗ ἐποιησάμην λόγον ἀνωτέρω.

Θάψαντες δὲ καὶ τοὺς ἐκυτῶν νεκροὺς οἱ Ἕλληνες ἠρώτησαν τὸν ἐν Δελφοῖς θεὸν πῶς νὰ διατάξωσι τὰ κατὰ τὴν πανελλήνιον ^{θυσίαν} θεῶν. Ἡ δὲ Πυθία ἀπεκρίθη εἰς αὐτοὺς νὰ θύσωσιν εἰς τὸν Δία τὸν Ἐλευθέριον, ἀλλ' ἐπέβαλεν εἰς αὐτοὺς καθαρτήριόν τινα ὅρον. Ἡ θυσία ἔπρεπε νὰ γείνη διὰ πυρὸς καθαρ-

¹ Ἡ ρόδ. IX, 81.

² Ἡ ρόδ. IX, 76.

³ Ἡ ρόδ. IX, 85.

πόῦ, ἀλλὰ τὸ πῦρ τὸ κατὰ τὴν χώραν τῶν Πλαταιῶν εἶχε μίανθῃ ὑπὸ τῶν βαρβάρων. Διὰ τοῦτο δ' ἔπρεπε νὰ λάβωσιν οἱ Ἕλληνας ἄλλο καθαρόν ἐκ Δελφῶν ἀπὸ τῆς κοινῆς ἐστίας. Περιῆλθον λοιπὸν τὴν χώραν καὶ τὸ στρατόπεδον οἱ ἄρχοντες τῶν Ἑλλήνων ἀνγκυλῶντες τοὺς ἔχοντας πῦρ νὰ ποσέσωσιν αὐτὸ, ἐφρόντισαν δὲ νὰ στείλωσιν εἰς τοὺς Δελφοὺς ἄνδρα δεξις τάχεως λαβὼν νὰ φέρῃ πάλιν εἰς Πλαταιάς τὸ πῦρ ὡς τάχιστα. Εἶχε δὲ τοῦτο διπλὴν καὶ βαθεῖαν θρησκευτικὴν σημασίαν· ἔπρεπεν ὁ ἀναλαμβάνων τὸ ἔργον νὰ σπεύσῃ ἐκ Δελφῶν, ἵνα κομίσῃ τὸ πῦρ ὡς καθαρώτατον ὅσον τὸ δυνατόν ὀλιγωτέρως ὥρας μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς κοινῆς ἐστίας μετάδοσιν αὐτοῦ, νὰ τρέξῃ δὲ πολὺ, ἵνα ὁ ἐν μέσῳ χρόνος ὑπάρξῃ ὅσον τὸ δυνατόν ἐλάχιστος καὶ θεωρηθῇ τὸ ἱερὸν πῦρ οἶονεὶ συνεχές. Τὸ ἔργον ἀνέλαβεν ὁ Πλαταιεύς Εὐχίδας καὶ τρέξας εἰς Δελφοὺς ἦγεντε μὲν τὸ σῶμα αὐτοῦ καὶ περιεστράντισεν αὐτὸ, ἐστεφανώθη δὲ μὲ δάφνην καὶ λαβὼν ἀπὸ τοῦ βωμοῦ τὸ πῦρ δρομαῖος πάλιν ἐπέστρεψεν εἰς τὰς Πλαταιάς καὶ ἐπανῆλθε πρὸ ἡλίου δυσμῶν. Ἀσπασόμενος δὲ τοὺς πολίτας καὶ τὸ πῦρ προαδούς εὐθὺς ἔπεσε καὶ μετὰ μικρὸν ἐξέπνευσεν. Οἱ δὲ Πλαταιεῖς τιμῶντες τὴν μνήμην αὐτοῦ εὐχψαν ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Εὐκλείας Ἀρτέμιδος, ἐπιγράφοντες τὸ ἐξῆς τετράμετρον·

Εὐχίδας Πυθῶδε θρίξας ἦλθε τῇδ' αὐθημερόν. 1

Τοιαύτη ἐγένετο τότε ἐν Πλαταιαῖς ἡ τελετὴ, ἀλλὰ προσέτι ἀνετέθη εἰς τοὺς Πλαταιεῖς καὶ τὸ ἐξῆς ἐνικουσία θυσία ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος. Τὴν δὲ θυσίαν ταύτην πιστῶς ἐξηκολούθησαν τελοῦντες ἐν πομπῇ οἱ Πλαταιεῖς μέχρι τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων. Ἐπὶ ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Πλουτάρχου τῇ δεκάτῃ ἔκτῃ τοῦ κατὰ Βοιωτοὺς Ἀλαλκουμενίου μηνὸς ἅμα τῇ ἡμέρᾳ σαλπικτικῆς ἐγκυλευόμενος τὸ πολεμικὸν προσεζήρχετο τῆς πομπῆς. Εἶπαντο δὲ ἅμαξαι μυρσίνης μεστὰ καὶ στεφανωμάτων καὶ μέλας ταῦρος καὶ νεανίσκοι ἐλεύθεροι κομίζοντες χοῶς οἴνου καὶ γάλακτος ἐν ἀμφορεῦσι καὶ στάμνους ἐλαίου καὶ μύρου. Ἦσαν δ' ἐλεύθεροι, διότι εἰς αὐθέντα δοῦλον ἔπατρεπετο νὰ μετέσχῃ τῶν περὶ τὴν διακονίαν ἐκείνην διὰ τὸ τοὺς ἄνδρας ἀποθάνειν ὑπὲρ ἐλευθερίας. Τελευταῖος δ' ἔκλειε τὴν πομπὴν ὁ ἄρχων τῶν Πλαταιέων, εἰς ὃν τὸν ἄλλον χρόνον δὲν ἦτο ἐπιτετραμμένον νὰ ἐγγίσῃ σιδήρον οὐδὲ νὰ φορέσῃ ἄλλην ἐσθλὴν πλὴν λευκῆς, φορῶν τότε χιτῶνα πορφυροῦν. Οὗτος σηλώσας ἀπὸ τοῦ γραμμικοφυλακίου ὑδρίαν προῆγε διὰ μέσης πῆς πόλεως ξιφῆρης ἐπὶ τοὺς τάφους. Εἶτα δὲ λαβὼν ὕδωρ ἀπὸ τῆς κρήνης μὲ τὰς ἰδίους τοῦ χεῖρος ἀπέλουε τὰς στήλας καὶ ἔχρειεν αὐτάς μὲ μύρον καὶ πρὸ τῆς πυρᾶς σφάζας τὸν ταῦρον καὶ εὐχῆθεις εἰς τὸν Δία καὶ τὸν Ἑρμῆν τὸν Χθόνιον, τὸν προστατὴν τῶν ὑπὸ γῆν κειμένων, προσεκάλει τοὺς γενναίους ἄνδρας τοὺς ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἀποθανόντας ἐπὶ τὸ δεῖπνον καὶ τὴν αἵμακουργίαν. Ἐπειτα κρατῆρα κεράσας

1 Πλουτ. Ἀρ. στ. 20.

οἶνου καὶ ποιήσας σπονδὴν ἀπέλεγε «Προπένω τοῖς ἀνδράσι τοῖς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῶν Ἑλλήνων ἀποθανούσιν».²

Οὕτως ἐπὶ κληγύριζον οἱ Ἕλληνες ὑπερπεντακόσια ὄλα ἔτη μετὰ τὴν μάχην τὴν ἐπενεγκοῦσαν αὐτοῖς τὴν ἐλευθερίαν, καὶ δουλεύοντες ἤδη, τὴν ἀνάμνησιν τῆς μεγάλης ἡμέρας. Φαίνεται, τότε οἱ Ἕλληνες δὲν ἐληττόνουν ταχέως καὶ εὐκόλως ὅσα εἶχον καθῆκον νὰ ἐνθυμῶνται.

ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΣ

ΓΛΩΣΣΙΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

ὑπο

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Σ. ΚΟΝΤΟΥ

§ 1.

Ἀνάγνωσ κακῶς ἀντὶ τοῦ ἀνάγνωθι.

Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς βαρβάρως τὴν προστακτικὴν τοῦ ῥήματος πλέω σχηματίσας εἶπεν ἐν τῷ Προτρεπτικῷ σελ. 80 «γεώργει, φαμέν, εἰ γεωργός εἶ, ἀλλὰ γινώθι τὸν θεὸν γεωργῶν, καὶ πλεῖθι ὁ τῆς ναυτιλίας ἐρῶν, ἀλλὰ τὸν οὐράνιον κυβερνήτην παρακαλῶν» ἢ πλεῖθι, ὡς εἶνε γεγραμμένον παρὰ τῷ Ψευδοερωδιανῷ σελ. 316 Ἑρμ. «πληρωμελοῦσιν οἱ λέγοντες τὸ προστακτικὸν ζῆθι καὶ πλεῖθι, δεόν λέγειν σὺ ζῆ καὶ σὺ πλεῖ» (Ἴδε Ἑφημερ. Φιλομ. Ἔτ. ΚΖ', σελ. 2).

Καὶ ἄλλοι δὲ πάμπολλοι τερατώδεις καὶ ἐκφυλοὶ τύποι ἐφέροντο ἐν τῇ ἐπικύρως διακειμένῃ συνηθείᾳ τοῦ μεταγενεστέρου ἑλληνισμοῦ. Ἀλλ' οὐδεὶς ἔτι τούτων δύναται νὰ παρακληθῇ πρὸς τὸν ἀνάγνωσ (ἀντὶ τοῦ ἀνάγνωθι), οὐ πολλάκις ποιεῖται χρῆσιν ὁ Οἰκονόμος ἐν τῷ περὶ τῶν Ἑξδομήκοντα συγγραμμάτι λέγων Τόμ. Α', σελ. 108 «τὰ δ' ἐφεξῆς ἀνάγνωσ ἀπ' ἄλλης ἀρχῆς» καὶ σελ. 272 σημ. «ἀνάγνωσ πάλιν τὸν σὸν Γαληνόν» καὶ Τόμ. Β', σελ. 41 «Ἀνάγνωσ ὅσα τοῦτου ἀποσπάσματα μετέγραψεν ὁ Εὐσέβιος» καὶ σελ. 500 «Ἀνάγνωσ μεταθείς» καὶ Τόμ. Γ', σελ. 256 «οὕτως ἀνάγνωσ» καὶ Τόμ. Δ', σελ. 463 «ἀνάγνωσ, φησὶν Ὁδῖος, ἡστέριαι». Ἐγράψεν δ' ὁ Οἰκονόμος καὶ «Σὺ δὲ σύγγνωσ ἀναγνώστα» ἀντὶ τοῦ σύγγνωθι ἐν Τόμ. Β', σελ. 248.

Ἄν οἱ παῖδες προχείρως πως ἐνίστα καὶ ἀνεπιστάτως τὴν προστακτικὴν τοῦ γημι σχηματίζοντες λέγωσι γάθι καὶ γάε, εὐκόλως πᾶς τις παρέχει αὐτοῖς συγγνώμην· ἀλλ' ἥκιστα, νομίζομεν, συγχωρεῖται καὶ μετρίως πεπαιδευμένῳ ἀνδρὶ νὰ σφάλληται περὶ κοινώτατον καὶ γνωστότατον ῥηματικόν

² Πλουτ. Ἀριστ. 21.